

4. Ivanickij, M. F. (2008). *Anatomiya cheloveka*. [Anatomy of man]. Moscow.

5. Mikhaylov, V. M. (2002). *Variabelnost ritma serdtsa: opyt prakticheskogo primeneniya metoda*. [Heart rate variability: experience of practical application of the method]. Ivanovo.

6. Müller, Andreas C. (2017). *Vvedenie v mashinnoe obuchenie s pomoshyu Python: rukovodstvo dlya specialistov po rabote s dannymi*. [Introduction to machine learning with Python Beijing]. Moscow.

7. Nosko, M. O., Danilov, O. O., Maslov, V. M. (2011). *Osoblyvosti provedennya trenuvальноho protsesu pry zanyattakh zi studentamy u hrupakh sportyvnoho udoskonalennya: (sportyvni ihry)*. [Features of conducting a training process during classes with students in sports improvement groups: [sports games]. Kyiv.

8. Priymak, S. G. (2018). *Sportyvno-pedagogichne udoskonalennya studentiv: morfofunkcional'ne zabezpechennya diyal'nosti*. [Sports and pedagogical improvement of students: morphofunctional conditionality of activity]. Chernigiv.

9. Task Force of the European Society of Cardiology and the North American Society of Pacing and Electrophysiology. Heart rate variability. Standarts of Measurement. Physiological interpretation and clinical use // *Circulation*. – 1996. V.93. – P. 1043–1065.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПРИЙМАК Сергій Георгійович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я та спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Наукові інтереси: біопедагогіка, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури, психофізіологія м'язової діяльності, фізіологія спорту.

ЗАВОРОТИНСЬКИЙ Андрій Володимирович – кандидат фізико-математичних наук, старший викладач кафедри математики та економіки Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Наукові інтереси: диференціальні рівняння в частинних похідних, математичні методи в застосуваннях, машинне навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRYMAK Serhij Georgijovisch – Candidate of Physical Education and Sport, Associate Professor of the Department of Biological Basis of Physical Education, Health and Sport National University «Chernihiv Collegium» named after T. G. Shevchenko.

Circle of scientific interests: biopedagogics, professional training of the future teacher of physical culture, psychophysiology of muscular activity, physiology of sports.

ZAVOROTYNSKYI Andrii Volodymyrovych – Candidate of Physico-Mathematical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Mathematics and Economics National University «Chernihiv Collegium» named after T. G. Shevchenko.

Circle of scientific interests: partial differential equations, mathematical methods in applications, machine learning.

*Рецензент – д. п. н. професор Садовий М. І.
Стаття надійшла до редакції 22. 09. 2018 р.*

УДК 378.147:1'46

СЕРГЕСВА Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету
e-mail: pednauk@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ НА ЕТАПІ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТУ ПЕРЕКЛАДУ ПРИ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У контексті розвитку міжнародних та міждержавних зв'язків, поширення інтеграційних процесів у світі, прагнення України увійти у єдину європейську спільноту особливого значення набуває навчання перекладачів як фахівців міжнародної комунікації, які є посередницькою ланкою у наближенні культур різних народів. Зважаючи на цю особливість, професійна перекладацька діяльність вимагає постійного розширення предметних і мовних

знань. І майбутній перекладач розуміє необхідність увесь час займатися самоосвітою, отримувати нові знання, формувати вміння знаходити інформацію за допомогою різних джерел, самовдосконалюватися. Але будь-яке навчання як самостійне, так і стаціонарне аудиторне буде відбуватися успішно, якщо зміст професійної підготовки відповідатиме професійним та освітнім стандартам певного фаху чи спеціальності. Державний освітній стандарт вимагає підвищення рівня професійної підготовки фахівців сфери

іншомовної освіти, одним з напрямків якого є підготовка майбутніх перекладачів. Важливе місце у цьому процесі займає навчання майбутніх перекладачів редагуванню тексту перекладу як найважливішої складової їхньої професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагоме значення для дослідження порушеної проблеми мають наукові розвідки українських та зарубіжних учених Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Т. Десятова, В. Карабана, В. Комісарова, І. Корунця, Л. Латишева, Г. Мірама, О. Чередниченко, Л. Черноватого, С. Швачко, Д. Бахман-Медика (D. Bachmann-Medick), Р. Белла (R. Bell), Дж. Боуз-Байера (J. Boase-Beier), В. Вільса (W. Wilss), М. Зенга (M. Zeng), Л. Келлі (L. Kellie), Д. Кіралі (D. Kiraly) та ін.

Роль етапу редагування у створенні якісного перекладу важко переоцінити, оскільки мова йде про фінальну перевірку перекладу перед здачею тексту замовнику, за висловом В. М. Комісарова, його «кінцевої шліфовки» [4, с. 155]. У більшості випадків саме на цьому етапі переклад набуває завершеного вигляду. Ми погоджуємося з Б. Моссопом, який вважає, що «треба знати не тільки що шукати, але і як шукати, тому необхідна певна стратегія, яка збільшить ймовірність знаходження помилок в перекладі» [9, с. 151]. Таким чином, згідно з Я. Мадрасо, «нездатність побачити помилки може бути швидше пов'язана з неправильною технікою редагування, ніж зі здібностями редактора» [8, с. 33].

Мета статті – розглянути сутність і зміст поняття редагування тексту перекладу стосовно професійної підготовки майбутніх перекладачів та показати можливість використання алгоритму в процесі редагування з метою підвищення якості перекладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Редагування перекладу є частиною процесу підготовки продукту і обов'язковим етапом виконання замовлення на переклад, елементом контролю якості. Відповідальність за підготовку якісного перекладу покладається на перекладача, а контроль якості перекладу – на редактора. До передачі перекладу редакторові перекладач повинен самостійно провести перевірку тексту перекладу з використанням комп'ютерної програми перевірки орфографії і граматики для виявлення й усунення можливих помилок, описок тощо [9].

На відміну від перекладачів усного мовлення, перекладачі, які займаються письмовим перекладом друкованих матеріалів з однієї мови іншою, повинні володіти чітко вираженим письменницьким талантом та чудовими аналітичними здібностями. Оскільки

перекладені документи повинні бути бездоганними, вони потребують розвинутих навичок редагування. Завдання на переклад можуть відрізнятися за обсягом, стилем викладення і тематикою. Отримавши текст, перекладач починає з того, що читає його, для з'ясування основної ідеї. Потім він виділяє незнайомі для нього слова і знаходить їхнє значення у словнику. Якщо певна інформація у тексті є для нього незрозумілою, він може знайти додаткову інформацію з теми або отримати консультацію в автора чи видавця для з'ясування малознайомих або незнайомих ідей, слів чи аббревіатур. Переклад вимагає більшого, ніж проста заміна іноземних слів їхніми еквівалентами в рідній мові: речення та думки повинні формулюватися таким чином, щоб логіка і чіткість повідомлення не були порушені і переклад читався так, ніби він був написаний мовою перекладу від самого початку. Окрім цього, перекладач повинен бути готовим надати пояснення специфічних для певної культури мовленнєвих явищ – розмовних слів, жаргонізмів та інших виразів, які неможливо перекласти дослівно. Окремі теми можуть бути складними для перекладу внаслідок полісемантичності слів або можливості подвійного трактування деяких фрагментів тексту. Тому не дивно, що перекладений текст проходить багатократне доопрацювання до моменту його кінцевого ухвалення.

Під час виконання письмового перекладу на професійному рівні текст перекладу (ТП) має відбивати тип, мету, стиль та інтонацію тексту оригіналу (ТО). Перекладач має якісно і в домовлений термін виконати інструкції замовника. Будь-які пропуски, додавання, граматичні помилки є другорядними, якщо вони не впливають суттєво на зміст і значення ТП. Перекладачі регулярно звертаються до колег з проханням редагувати або критикувати виконані ними переклади, перш ніж ТО віддається замовнику. Така поведінка відповідає професійним вимогам. Однією з вимог є володіння прийомами забезпечення якості перекладу, такими як вичитування, критичне оцінювання, редагування, зворотний переклад, а також знання умов застосування згаданих прийомів [6, с. 202].

У письмовому перекладі прийнято розрізняти три етапи: доперекладацький аналіз тексту оригіналу, його переклад та редагування. Доперекладацький аналіз ТО є можливим завдяки відносно необмеженому обсягу часу на прийняття перекладацьких рішень під час письмового перекладу. Перекладачі мають змогу проводити жанрово-стилістичний, структурний чи будь-який інший аналіз тексту, визначаючи його особливості, щільність інформації,

перекладацькі проблеми та способи їх вирішення [6].

Ми вважаємо, що навчання редагуванню стане більш ефективним при використанні алгоритму, своєрідної пам'ятки по редагуванню. Під «алгоритмом» розуміють «послідовність дій для виконання будь-якої задачі», «порядок дій, правила, які використовуються у процесі будь-якої діяльності». У методиці алгоритмом називають інструкцію, у якій розписано кожну дію студента при вирішенні навчального завдання [2]. Таким чином, алгоритм редагування – це спосіб дії (розгорнене розпорядження, схема), що вказує, що і в якій послідовності потрібно виконати студенту, щоб зробити редагування тексту перекладу. Можна надати готовий алгоритм повністю, а можна шляхом навідних запитань скласти його разом зі студентами, що сприятиме розвитку їх логічного мислення. Далі буде відбуватися закріплення алгоритму шляхом повторення цього порядку дій. Можна також використовувати кілька різних алгоритмів в процесі редагування, щоб виявити їхню ефективність.

Алгоритми дисциплінують роботу думки, сприяють формуванню у студентів навичок самоконтролю. Використання алгоритмів особливо є актуальним для початківців перекладачів. Якщо у професійних перекладачів з досвідом роботи виробляється власний порядок перекладу та редагування тексту, то початківцю перекладачеві потрібно показати, що, як і в якій послідовності потрібно робити. Особливо це стосується такого етапу, як редагування, важливість якого не викликає сумніву, однак не завжди йому приділяють належну увагу при навчанні. І якщо студент не отримує детальних інструкцій, то залишається один на один із завданням, починаючи опановувати його методом спроб і помилок.

Для розробки алгоритму необхідно ознайомитися з рекомендаціями перекладознавців щодо дій, які виконуються на завершальному етапі перекладу. Найчастіше рекомендації значно відрізняються один від одного як за змістом, кількістю вхідних в них операцій, так і їхню послідовністю [1].

І. С. Алексеева щодо завершального етапу пише так: «Переклад виконано. Залишилося переглянути його і тверезо оцінити. Оскільки на етапі підготовки і в процесі перекладу ми намагалися себе контролювати, нам залишається переважно технічна робота. Насамперед – потрібно зробити звірку тексту: чи не пропущене випадково слово або фрагмент тексту. Потім оцінюється єдність стилю тексту перекладу, вже без зіставлення з оригіналом, тобто робиться редакторське

виправлення» [1, с. 334]. Дослідниця також зазначає, що «якщо переклад публікується, він проходить (залежно від цілей видання) літературне, наукове і видавниче редагування. Проте первинна відповідність перекладу щодо літературної норми мови і єдності стилю повинен вивірити саме перекладач» [1, с. 344].

Алгоритм може бути навіть подано у формі запитань. Наприклад, для ефективного виправлення корисно в процесі редагування задати собі такі запитання: чи реалізовані у тексті перекладацькі установки, що сформульовані за підсумками доперекладацького аналізу? Чи не пропущене випадково слово або фрагмент тексту? Чи не потрапило у переклад невдале слово, що не відповідає основним рисам стилю оригіналу?

Досить детальний алгоритм перевірки наведено у дослідженні науковця Р. А. Усова, що присвячено процедурам самоконтролю у письмовому перекладі. Етап самоконтролю подано у нього як етап редагування і розглядається на двох рівнях: 1) на рівні мовних норм і 2) на рівні перекладацьких норм. На першому рівні перекладач здійснює: 1) контроль сприйняття і розуміння (уточнення сенсу вихідного фрагмента), 2) граматичний контроль, 3) лексичний контроль, 4) контроль лексико-граматичної сполучуваності, 5) контроль на предмет надлишкової інформації (багатослівності), 6) стилістичний контроль, 7) контроль зв'язності і логічності перекладного тексту, 8) контроль орфографії і пунктуації. Відповідно, у групу другого рівня входить: 1) контроль на адекватність / прийнятність 2) прагматичний контроль (орієнтування на читача), 3) контроль на предмет опущення інформації, 5) конотативний контроль і 6) контроль вживаних перекладацьких трансформацій, прийомів і стратегій [5, с. 105].

Редагування тексту тісно пов'язане з оцінкою якості перекладу. Безліч дослідників роблять спроби розробити критерії для оцінки створених перекладів. В основі цих критеріїв найчастіше лежить градація помилок. Так, наприклад, І. С. Алексеева виділяє три рівня помилок: помилки у сприйнятті вихідного тексту (граматичні, лексичні, стилістичні), помилки у виборі відповідності у перекладі (граматичні, лексичні, стилістичні), помилки в оформленні тексту і пропуски [1]. Варто відзначити, що немає єдиної думки про критерії оцінки перекладу. Дослідники схильються до висновку, що для текстів різних стилів необхідно виділяти свої критерії, і, відповідно, свій алгоритм перевірки [4]. Крім загальної стратегії редагування, майбутні перекладачі повинні володіти прийомами редагування. Нам імпонує думка В. Н. Комісарова, який вважає за доцільне

давати студентам спеціальні завдання з редагування перекладів, що містять типові перекладацькі помилки і похибки [4, с. 363].

Хоча кожен перекладач редагує відповідно до своїх вимог, П. Асад і К. Сегін нагадують, що «стратегії редагування залежать не тільки від перекладача, але скоріше від завдань, які перед ним стоять» [7, с. 537]. Наприклад, перекладач може визначити найбільш типові помилки в тексті, що редагується і виробити відповідну стратегію редагування. Ефективність редагування може залежати також від самооцінки, спроможності оцінити свої слабкі сторони і виробити стратегію саморедагування, спрямовану на їх усунення. Усвідомивши свою стратегію редагування і типові помилки, які він допускає під час редагування, перекладач може в іншому порядку виконувати етапи редагування, щоб мінімізувати ризик пропустити або, навпаки, зробити помилку. Наприклад, якщо при виправленні смислових помилок він іноді допускає мовні помилки, які повинні перевірятися в кінці. Цю ж особливість зазначає І. С. Алексеева: під час перевірки перекладу «виявляються дрібні стилістичні шорсткості: занадто частий повтор одного і того ж слова (зазвичай перекладачі відзначають за собою любов до певних слів і можуть мимоволі наповнювати ними переклад), невдалі сполучення підрядних речень, неузгодженість у часах, неправильне відмінкове узгодження» [1, с. 334].

Ще одним прийомом редагування є роздільні перевірки, тобто перекладач прочитує текст перекладу кілька разів на предмет різних помилок. Наприклад, під час першого він перевіряє тільки смислові помилки, потім стилістичні і в кінці граматичні. При використанні такого способу перевірки важливо не відволікатися на помилки іншого типу, інакше можна не помітити усі помилки того типу, що перевіряються в цей момент. Саме таку стратегію застосовують початківці перекладачі, на відміну від більш досвідчених, які виправляють всі види помилок одночасно. Дослідження засвідчили, що під час різних витратах часу відредаговані переклади були приблизно однієї якості [9].

Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, узагальнюючи все викладене вище, можна зробити висновок, що використання майбутніми перекладачами алгоритмів, володіння прийомами редагування дозволять оптимізувати процес редагування тексту перекладу і тим самим підвищать якість отриманого кінцевого продукту. До перспективних напрямів наукових розвідок

вважаємо за доцільне віднести: дослідження та розробка зі студентами більш докладних алгоритмів по роботі над текстами різних жанрів та усуненню різних видів помилок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб.: Союз, 2008. – 456 с.
2. Гончаренко С. У. Укр. педагогічний словник / С. У. Гончаренко; ред. С. Головки; Міжнар. фонд «Відродження». – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Латышев Л. К. Технология перевода: учеб. для студ. переводч. фак. высш. учеб. зав. / Л. К. Латышев – 3-е изд.. – М.: Академия, 2008. – 317 с.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие. / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2010. – 424 с.
5. Усов Р. А. Когнитивные процедуры самоконтроля в письменном переводе // Р. А. Усов: дис. ... канд. филол. наук. – М., 2003. – 216 с.
6. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спец. «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.
7. Asadi P., Séguinot C. Shortcuts, Strategies and general Patterns in a Process study of Nine Professionals // Meta: Translators' Journal. – 2005. – Vol. 50., no. 2. – P. 522–547.
8. Madraso J. Proofreading: The skill we've neglected to teach // English Journal. – 1993. – Vol. 82, no. 2. – P. 32–41.
9. Mossop B. Revising and Editing for Translators (Translation Practices Explained). – Manchester: St. Jerome Publishing, 2007.

REFERENCES

1. Alekseeva, I. S. (2008). *Professionalnyi trening perevodchika: ucheb.posobiye po uctnomu i pismennomu perevodu dlya perevodchikov i prepodavatelyei*. [Professional training translator: studies. interpreter and translation manual for translators and teachers]. SPb.
2. Goncharenko, S. U. (1997). *Ukr. Pedagogichniy slovnyk*. [Ukr pedagogical dictionary]. Kyiv.
3. Latyshev, L. K. (2008). *Tehnologiya perevoda*. [Translation technology]. Moscow.
4. Komissarov, V. N. (2010). *Sovremennoye perevodovedeniye*. [Modern Translation Studies]. Moscow.
5. Usov, R. A. (2003). *Kognitivnye protsedury samokontrolya v pismennom perevode*. [Cognitive translation self-control procedures]. Moscow.
6. Chernovaty, L. M. (2013). *Metodyka vykladannia pereklady yak spetsialnosti*. [Methodology of teaching the translation as a specialty]. Vinnytsya.

7. Asadi P., Séguinot C. Shortcuts, Strategies and general Patterns in a Process study of Nine Professionals // Meta: Translators' Journal. – 2005. – Vol. 50., no. 2. – P. 522–547.

8. Madraso J. Proofreading: The skill we've neglected to teach // English Journal. – 1993. – Vol. 82, no. 2. – P. 32–41.

9. Mossop B. Revising and Editing for Translators (Translation Practices Explained). – Manchester: St. Jerome Publishing, 2007.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЕРГЄЄВА Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету

Наукові інтереси: новітні технології у викладанні перекладу; лексико-граматичні аспекти перекладу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SERGEYEVA Oksana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of German Philology and Translation Studies of Khmelnytsky National University.

Circle of scientific interests: advanced technologies in translation teaching; lexical-grammatical aspects of translation.

*Рецензент – д. п. н., професор Шандрук С. І.
Стаття надійшла до редакції 22. 09. 2018 р*

УДК 37(477.65) «18.../19»

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА КІРОВОГРАДЩИНІ (ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНІ) У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ХХ СТ. В ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні пріоритетом державної освітньої політики є створення умов для якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Конструктивний пошук шляхів розвитку професіоналізму вчителя в системі педагогічної освіти неможливий без адекватної історико-культурної рефлексії генези й основних тенденцій його формування у вітчизняній історико-педагогічній науці, де мета і зміст педагогічної освіти визначалися соціокультурними, економічними та суспільно-політичними детермінантами розвитку суспільства.

Важливою складовою професійної освіти є педагогічна. На території Кіровоградщини (Єлисаветградщини) педагогічна освіта розвивалася досить позитивно в якісному і в кількісному відношеннях. Історико-педагогічний огляд зародження та становлення педагогічної освіти в краї, опис основних етапів її розвитку представлено у різновидових публікаціях. Однією з особливостей цього сектора освіти була різноманітність типів навчальних закладів із підготовки вчителів. Звернення до історії педагогічної освіти нашого краю дає можливість глибше з'ясувати

стан підготовки вчительських кадрів у різні історичні періоди, механізми функціонування освітньої сфери регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено, що в дореволюційний період про заснування і діяльність педагогічних класів при Єлисаветградській громадській жіночій гімназії (1860), Вознесенській жіночій гімназії (1876) та ін., крім історії міста, написаної тодішнім міським головою О. Пашутіним, згадується також у щорічних звітах про народну освіту в Єлисаветградському повіті, що друкувалися на початку ХХ століття та мали переважно описово-інформаційний характер. Наявні документи і матеріали є підставою для об'єктивного, наукового висвітлення історії підготовки вчительських кадрів та розвитку жіночої освіти краю в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Виявлено незначну кількість історико-педагогічних досліджень із розвитку педагогічної освіти у радянський період. Виявлено низку статей (С. Королук, С. Михида, Ф. Овчаренко, О. Поляруш, Ф. Яловий та ін.) про діяльність Кіровоградського педагогічного інституту в цей період.

Професійна педагогічна освіта та її